

ANTAL ATTILA

KÖLCSEY

Vesszőfutások egy közösségi
önbecsülés esélyéért
virrasztások roncsolta szívvel
túlérzékeny idegekkel

s aztán mindig ugyanaz a kínzó
veresség-érzet
ugyanaz a bánat a vidéki csönd
kristály-cellájában

így teltek férfiévei
egyetlen főnév
egyetlen – földet s népet átölelő –
szó bűvöletében

megszállott volt? naiv? álmodozó? neve
levetközi címkéinket
mint gögöt a bölcsesség
önámítást a lelkiismeret

Kölcsey Ferenc mellszobra Almosdon.
A szobor Márton László alkotása (1975).

„Lángelőtű kevésnek adatik; azonban minden egészséges lélek hosszú szorgalom által más tudományát, tapasztalását, példáját magáévá teheti; helyesen ítélni s pontosan egybeazonosítani megtanulhat; s vizsgálat s gyakorlatnál fogva a teremtő lelkét ha el nem érheti, hozzája legalább közelíthet. Többször mondom: az élet fő célja – tenni; s tenni magában vagy másokkal együtt senkinek nem lehetetlen. Tehát tégy! S tégy minden jót, ami tőled telik; s mindenütt, hol alkalom nyílik; s hogy minél nagyobb sikerrel tethess, lelkedet eszközökkel gazdagítani szüntelen igyekezzél.”

VI (Kölcsey Ferenc: *Parainesis*)

ZSILLE GÁBOR

„Ha ők hallgattak, szóljunk mi!” Kölcsey lengyel szálai

Korántsem meglepő, hogy Kölcsey Ferenc életművében található néhány lengyel vonatkozás. Hiszen róla gondolkodva a romantika korában járunk, a lelkesült hazafias érzések időszakában, amikor felértékelődtek az olyan fogalmak, mint nemzet, függetlenség, hősiesség, dicső múlt. A történelem fintoraként ugyanerre a századra esett Lengyelország eltörlése Európa térképéről: az 1795-ös három részre darabolás következtében az önálló lengyel állam 123 évre megszűnt létezni. Nem csoda, hogy romantikus irodalmunk kiválóságait foglalkoztatta a lengyel ügy. Arany János balladát írt Nagy Kázmér lengyel király magyarországi látogatásáról (*Zách Klára* címmel); Petőfi fiú hívével rajongott Bem apóért, és érzéseit *Az erdélyi hadsereg* című versében is rögzítette, megalkotva ezzel gyakorlatilag a lengyel–magyar barátság himnuszát; Jókai Mór levelezést folytatott a fájdalmasan fiatalon, 47 évesen elhunyt íróval, Zygmunt Krasinski gróffal. Szörényi László irodalomtörténésznek köszönhetően tudjuk, hogy második himnuszunk, a *Szózat* is tartalmaz lengyel utalást: a 11. és 12. strofában Vörösmarty nem a magyarság, hanem a lengyel állam pusztulásáról ír: a sírban, „hol nemzet süllyed el”, a nagyhatalmak prédájául esett lengyelek nyugszanak, értük csillog gyászkonny „az ember millióinak szemében”.

A romantikus érzékenységet háborús események is fokozták. 1830-ban a lengyel nemesség kikiáltotta a rövid életű Lengyel Királyságot, és kezdetét vette a Novemberi Felkelés a cári Oroszország ellen. Az 1831 szeptemberéig tartott harcban – melynek két kiemelkedő lengyel

hadvezére magyaros átirattal Bem József és Dembinszky Henrik volt – a lengyeleknek nem lehettek végső győzelmi reményeik. A felkelés vére fojtása kétségbeesésbe taszította a magyar szellemi élet irányítóit. Az 1832–1836-os pozsonyi rendi országgyűlésen számos beszédet tartottak az eltiport lengyelek megsegítése érdekében, többek között Deák Ferenc is felszólt.

Ebben a légkörben vetette papírra Kölcsey Ferenc 1831 utolsó napjaiban, szeptemberi félrevonultságában a *Huszt* sorait. A vár ledől falainál hat évvel korábban tett kirándulásának emlékei különös erővel törtek föl belőle, időszerű értelmet nyertek. A romok ormán „epedő kebel” a lengyelek ügyét is sirathatja; „a csarnok elontott oszlopi közt lebegő rémalak” a lengyel nemzet allegorikus képeként int felénk, s figyelmeztet, hogy önmagában mit sem ér a hajdani szabadságot siratni, „régikor árnya felé visszamerengni”. A haza fényre derítésének útja pedig a lengyelek számára is vigasz, jövőbe mutató program.

Kölcsey országgyűlési képviselőként sem feledkezett meg a nemzetek szolidaritásáról, és lelkesen pártolta azokat az indítványokat, amelyek a lengyelek megsegítését sürgették. Világosan látta a külső és belső erőviszonyokat, ezért tudta, hogy nincs esély fegyveres támogatást nyújtani a lengyel erőknek. Ugyanakkor diplomáciai közbelépést követelt, és szorgalmazta a hazánkba menekült lengyelek szervezett támogatását. 1831 és 1832 fordulóján jelentős számú lengyel keresett otalmat magyar földön, legtöbbször vidéki nemesi portákon kapott szállást.

A pozsonyi országgyűlésen Kölcsey két nagy hatású beszédet tartott ezzel összefüggésben, mindkét alkalommal *A lengyelek ügyében* címmel, 1833. november 20-án és 23-án. Részletes ismertetésükre és elemzésükre most nincs lehetőség, ám érdemes idézni belőlük néhány

mondatot. November 20-án úgy fogalmazott: „És nem volt-e igazunk felszóllalni a lengyel ügyben, melyet más nagybefolyású népektől oly megfoghatatlan hidegséggel elhagyni szemléltünk? [...] Mik volnánk mi Tek. Rendek, ha érzéketlenül néznők elestőket azoknak, kik sírjok szélén remény s bizodalom tekintetével fordultak felénk? [...] Igenis, Tekintetes Rendek, kérjük a fejedelmet, hogy amit egyes megyéknek megtagadott, azt a nemzet egyesült ohajtásainak tegye meg; s a lengyeleken történt igazságtalanság helyrehozására útát keresen.” Három nappal később pedig e szavakkal fordult a rendi gyűléshez: „Európa hatalmas népei hallgattak a lengyelek felett, vagy ha nem egészen hallgattak is, de nem szóltak oly erőben, s oly sikerrel, mint kellett volna. De ha ők hallgattak, szóljunk mi!”

Zolnay Géza: Kölcsey Ferenc, vázlat (Szeptember, Kölcsey Ferenc emlékszóba, foto: Orbán Domonkos)